

Joanna Wyzlic

Andreas von Velven, Meister des D. O. in Livland, schliesst mit den abgefallen gewesenen Oeselern, Namens des B. Von Oesel, einen Friedensvertrag, im J. 1241 : Andrzej von Felben, Mistrz zakonu niemieckiego w Inflantach, zawiera traktat...

Meritum 4, 181-184

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDREAS VON VELVEN¹, MEISTER DES D. O. IN
LIVLAND, SCHLIESST MIT DEN ABGEFALLEN
GEWESENEN OESELERN, NAMENS DES B. VON OESEL,
EINEN FRIEDENSVERTRAG, IM J. 1241². (Andrzej
von Felben, Mistrz Zakonu niemieckiego w Inflantach,
zawiera traktat pokojowy z pozostałymi odstępcami
w imieniu biskupa Ozylii w roku 1241)

Tłumaczenie i opatrzenie przypisami Joanna Wyzlic

In nomine domini nostri Iesu Christ, Amen. Anno Dominicae incarnationis MCCXLI, venerabili domino H.³, episcopo Osiliae et Maritimae⁴, pro suis agendis ad sedem apostolicam vergente, qui negotia episcopatus sui magistro et fratribus domus Teutonicorum in Livonia plene comiserat et devote, accidunt ea, quae sunt inferius adnotata. Ego frater Andreas von Velven, domus Teutonicorum fratrum magister in Livonia, cum essem in Maritima, Osiliani apostatae, qui Christinis nimis infesti et nocivi existunt, in mari, terris et insulis

¹ Andreas von Velven (Falben) – mistrz krajowy inflancki, pełnił tę funkcję dwukrotnie w 1241 i w latach 1248–1253, był również zastępcą mistrza krajowego w 1243 r. – K. Miltitzer, *Wykaz urzędów Zakonu Kawalerów Mieczowych i zakonu krzyżackiego w Inflantach z Estonią*, [w:] *Inflanty w średniowieczu. Władztwa zakonu krzyżackiego i biskupów*, red. M. Biskup, Toruń 2002, s. 109.

² *Liv-, Esth- und Curl ndisches Urkundenbuch nebst Regesten*, hrsg. v. F. G. von Bunge, Bd. I, Reval 1853, 190 vgl., s. 50, nr CLXIX, s. 220–222; *Liv-, Esth- und Curl ndisches Urkundenbuch nebst Regesten. Nachträge zu den zwei ersten Bänden*, hrsg. v. F. G. Bunge, Bd. III, T. 1, Reval 1857, s. 31 – 33..

³ Henryk – biskup ozyliński w latach 1234–1262, szerzej F. G. Bunge, *Livland: die Wiege der Deutschen Weihbischöfe mit einer Charte der Diocesen Nordwestdeutschlands im XIII Jahrhundert*, [w:] *Baltische Geschichtsstudien*, Leipzig 1875, Bd. I, s. 42 i n.

⁴ Biskupstwo ozylińskie utworzone zostało w 1227 r., siedziba mieściła się w Lealu, od 1253 r. w Starej Parnawie, po 10 latach przeniesiona do Hapsalu. Dominium biskupów ozylińskich oprócz wysp Ozylii i Dago obejmowało zachodnią część Estonii (zwaną Wiek lub Maritima). – A. Radzimiński, *Podziały kościelne Inflant z Estonią*, [w:] *Inflanty w średniowieczu...*, s. 26, 27, 30.

cismarinis, ordinatione Divinae gratiae nuntios suos pro attemptanda compositione in Maritimam transmiserunt. Multis itaque placitis et interlocutoriis hinc inde habitis, praedicti apostatae in hoc tandem universaliter et finaliter conveniunt:

W imię Pana naszego Jezusa Chrystusa, Amen. 1241 roku wcielenia Pańskiego, z czcigodnym panem Henrykiem, biskupem Ozylii i Wiek, zwracającym się na rzecz swojej służby bożej do Stolicy Apostolskiej, który interesy swojej diecezji, Mistrza i braci domu Niemieckiego w Inflantach zupełnie i dobrowolnie połączył, zaszły tam sprawy, które są zapisane niżej. Ja brat Andreas von Velven, mistrz braci domu niemieckiego w Inflantach, kiedy byłem w Wiek [w komturstwie], [gdzie] ozyłscy apostaci występują, którzy chrześcijanom [są] zbyt wrodzy i szkodliwi na morzu, ziemi i wyspach leżących na tym brzegu morza, zrządzeniem Bożej łaski posłańców swoich dla zawarcia ugody do Wiek [do komturstwa] przenieśli. Wobec licznych umów i pertraktacji, tu i ówdzie zawieranych, wcześniej wspomniani apostaci wtedy wreszcie zgadzają się powszechnie i ostatecznie:

Quod si ecclesia subscriptam formam sine omni permutatione violenta in perpetuum ab ipsis acceptare dignaretur, vellent redire devote animo et prompta voluntate ad catholicae fidei, a qua diabolico instinctu recesserant, unitatem. Forma autem talis erat: Pro censu dimidiam mansuram siliginis, quod vulgarter dicitur punt⁵, de quolibet unco dare promiserunt et in coggam⁶ inferre, quam episcopus eorum seu magister Rigensis ipsius sumptibus procurabunt.

Jeżeli więc Kościół podpisany dokument bez żadnych gwałtownych zmian na zawsze od nich byłby zdecydowany przyjąć, chcieliby powrócić [jako] jedność, dobrowolnie duchem i widocznym zapalem do wiary katolickiej, od której diabelskie natchnienie odstąpiło. Dalej dokument był taki: jako opłatę połowa miary żyta, którą powszechnie nazywa się funtem, z każdego haka obiecał dać i na kodze przyprowadzić, którą biskup ich lub mistrz ryski będą zarządzać jego kosztem.

Si vero coggam habere non potuerint, naves et gubernatores in ipsa terra conducent, quae ab ipsis Osilianis in Rigam seu Maritimam deducentur. Advocatum ad secularia iudica semel in anno, eo scil.[icet] tempore, quo census colligitur,

⁵ Funt – jednostka masy równa w Rydze 418, 24 gramom, – F. Krüger, *Vollständiges Handbuch der Münzen, Masse und Gewicht aller Länder der Erde*, Quedlinburg–Leibzig 1830, s. 245.

⁶ Koga – statek handlowy XII–XV najprawdopodobniej pochodzenia fryzyjskiego. – W. Odyniec, *Polskie dominium Maris Baltici. Zagadnienia geograficzne, ekonomiczne i społeczne X–XVIII w.*, Warszawa 1982, s. 96.

recipiet, qui de seniorum terrae consilio iudicabit, quae fuerint iudicanda. Pro occisione pueri III oseringh⁷ ad poenam dabunt, et mater ipsa quoque diebus Dominicis nuda in coemeterio recipiet disciplinas. Interim si quis ritu gentili immolavit et qui immolari fecit, uterque dimidiam marcam argenti dabit; ipse autem, qui sic immolat, III diebus Dominicis nudus in coemeterio vapulabit.

Jeśli rzeczywiście nie mogliby mieć kogi, *naves* i sterników w samej ziemi będą wynajmować, które z samej Ozylii do Rygi lub Wiek będą sprowadzane. Przyjmą wójta od świeckiego sędziego raz w roku, to znaczy w czasie, gdy opłata jest zbierana, który z radą starszych kraju będzie sądzić, tych którzy mieliby być sążeni. Za zabicie chłopca trzy srebrne klamry (oseringi) kary będą płacić, i także matka sama naga w niedziele na cmentarzu chłostę będzie otrzymywać. Natomiast, jeśli ktoś zwyczajem pogańskim zabił na ofiarę lub który pozwolił złożyć ofiarę, obydwaj połowę srebrnej marki będą płacić; sam zaś, który takim sposobem zabija na ofiarę, trzy niedziele nagi na cmentarzu będzie chłostany.

Si quis in 6ta HR, vel quadragesima, vigilis apostolorum seu quatuor temporibus carnes comedit, dimidiam marcam argenti persolvat. Si homicidium inter ipsos et homines alterius terrae contigit, X marcis argenti redimet. Clericis parochianis et ecclesiis praebendam dabunt, quam ante apostasiam dare consueverant, cum restitutione omnium ablatorum Cognito ergo, quod praedicti Osiliani fidelibus, in circuitu suo positus, minus fuerant opportuni, quod proficientiam et incrementum fidei in partibus Livoniae vehementer impediabat;

Jeśli ktoś w piątki, lub Wielkim Poście, lub Wielką Sobotę (dosł. czuwanie apostołów) albo w Suche Dni (dosł. dni kwartalne)⁸ mięso spożyje będzie płacić połowę srebrnej marki. Jeśli morderstwo wśród nich i ludzi innej ziemi zdarzyło się, dziesięcioma markami srebra będzie odkupywać. Duchownym

⁷ Oseringi – srebrne klamry lub srebrne broszki, noszone na piersi przy koszuli jako ozdoby. – W. Gutzeit, *Wörtertschatz der deutschen Sprache Livlands*, t. II, 1889, s. 314; K. Knutsson, *Zur Frage über die ältesten germanischen Lehnwörter im Slavischen*, *Zeitschrift für Slavische Philologie*, t. XV, 1938, s. 135. Klamry te ważyły od 100–200 gramów srebra. – A. Bilmanis, *Latvia as an Independent State*, Waszyngton 1947, s. 66. 1 osering na początku XIII wieku miał wartość połowy srebrnej marki. – L. Leesment, *Die Verbrechen des Diebstahls und des Raubes nach den Rechten Livlands im Mittelalter*, *Acta et commentationes Universitatis Tertuensis (Dorpatensis)*, *Humaniora*, t. XXXIV, Tartu 1931, s. 14.

⁸ Suche Dni odbywały się 4 razy w roku, w każdą środę, piątek i sobotę po trzeciej niedzieli Adwentu (*Quatuor tempora Adventus*), po pierwszej niedzieli Wielkiego Postu (*Q. t. Quadragesimae*), po Zielonych Świątkach (*Q. t. Pentecostes*), po Podwyższeniu Świętego Krzyża (14 września) (*Q. t. Septembris*). – *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*, ed. F. A. C. Mantello, A. G. Rigg, Waszyngton 1996, s. 161.

parafialnym i diecezji będą dawać beneficjum, jak przed apostazją przyzwyczajali, się dawać z przywróceniem wszystkich podatków feudalnych. Znanym jest więc, że wyżej wspomnieni Ozylijczycy wierzącym, dookoła swojego stanowiska, byli mniej sprzyjający, ponieważ skuteczność i rozwój wiary w części Liwonii gwałtowniej hamowali.

ego praedictus frater A., magister Rigensis, de consilio fratrum meorum et clericorum, vasallorum et de Maritima et multorum aliorum fidelium, Theutonicorum et Estonum, necessitate urgente et utilitate permaxima suadente, praedictam formam, salvo iure dioecetano episcopi in omnibus, acceptavi, praesentes litteras super ratificatione et confirmatione praedictorum conventus nostri sigilli munimine perpetuo roborando. Testes sunt dominus Nicolaus, qui tunc gerebat vices episcopi, Waltherus sacerdos, commendator in Maritima, tunc dioecesis praepositus; frater Fridericus Stultus, marschalcus; frater Ioh. Camerarius, plebanus, et alii fratres de domo Theutonica; Fundammer, frater ordinis praedicatorum, Conradus, Theodericus, fratres de ordine nudipedum. Vasalli ecclesiae Iohanes de Bardewich, Henricus de Beckeshofwede, Henricus de Braehl, Gerbertus, frater Iohanes de Huxaria, Thidericus de Pallele, Thid. Ezzecke, et seniores de Estonibus Maritimae et alii quam plures.

Ja wcześniej wspomniany brat Andrzej, mistrz ryski, za radą braci moich i duchownych, wasali i z Wiek i wielu innych lenników, Niemców i Estończyków, [z] palącą potrzebą i ogromną korzyścią radząc, wyżej wspomniany dokument, z zachowaniem prawa diecezjalnego biskupa, we wszystkim, przyjąłem, obecne pismo przy zatwierdzeniu i potwierdzeniu wyżej wspomnianego zgromadzenia, powinno być wiecznie wzmocnione zabezpieczeniem naszej pieczęci. Świadcami są pan Mikołaj, który wtedy sprawował urząd zastępcy biskupa [Henryka], Walter, kapłan komendariusz w Wiek [w komturstwie], wtedy prepozyt diecezji; brat Fryderyk, marszałek, brat Johan, komornik, proboszcz i inni bracia z domu niemieckiego; Fundammer, dominikanin, Konrad, Teodoryk, franciszkanie, poddani kościoła Jan de Bardewich, Henryk de Beckeshofwede, Henryk de Braehl, Herbert, brat Jan de Huxaria, Dytryk z Pallele, Dytryk Ezzecke i starszyzna z wybrzeża estońskiego i inni jakże liczni.